

Bør vi bry oss med potet?

Av statskonsulent Edvard Valberg, Statens fagligjeneste for landbruket

Jå, vi burde kanskje det. Men vi har så mye annet å bruke tida til, sies det, så vi kan ikke holde på å rote med potetdyrking. Det er bedre fortjeneste, større mangelighet og mindre risiko i en forenklet produksjon av overflodsprodukter, enn å produsere det vi trenger av potet. Derfor har vi halvert vårt potetareal fra 1969 til i dag, og derfor er potetimporten krøpet over 100 000 tonn, siste året. Vi må helt tilbake til ca. 1850 for å finne et tilsvarende lite potetareal som det vi har i dag.

Dette er en ytterst bedrøvelig utvikling som ikke på noen måte stemmer med vår offisielle målsetning for landbruksproduksjon og ernæring. Poteten er jo

heller ikke noen sydfukt, som nødvendigvis må produseres i varmere soner. Snarere tvert imot. På denne bakgrunn burde det kanskje være grunn til å bry seg litt mer – med potet.

Egentlig vil det jo være en skam for norsk landbruk om vi for framtida ikke makter å produsere all den potet vi kan ete og drikke. Men, underskuddet idag representerer bortimot 50 000 dekar. Dette setter alt snakk om overproduksjon og nisjesøking i et noe underlig lys.

Når det gjelder potetproduksjonen, er sprekken så stor at en ikke kan snakke om nisjer lenger. Her er nærmest hele veggen falt ut. Denne utviklingen har ikke skjedd plutselig og tilfeldig. Den har sine åpenbare årsaker og er for så vidt en rimelig og naturlig konsekvens av vårt faglige og landbrukspolitiske opplegg.

Den enkleste og mest vulgære forklaring på fenomenet sier helt enkelt at det ikke er økonomisk forsvarlig å produsere potet i Norge i dag. Analyser av økonomien i potetproduksjonen viser at dette er tilfellet hos mange brukere, mens et fåtall av dyrkere får endene til å møtes, og kanskje til og med oppnår en tilfredsstillende fortje-

neste. De som gjør det best, høster fordeler av særskilt gunstige naturvilkår og ved at de holder et fagnivå i toppklasse. De andre vil melde pass når alternative driftsformer ut fra ulike vurderinger synes mer attraktive, og noe annet kan en ikke med rimelighet forlange.

Dersom en vil se nærmere på utviklingslinjene i potetdyrking, finner en fort ut at sektoren i løpet av de senere år er blitt sterkt rasjonalisert ved hjelp av tung teknologi, spesialutstyr og spesiallager. Etter hvert som denne teknologi ble akseptert som en forutsetning for å dyrke potet, måtte dyrkingen bli en spesialitet på fortrinnsvis store arealer, på store bruksenheter, på lett jord, på slett jord, på steinfri jord, på flatt terreng, uten vesentlig fare for nattefrost og med rimelige nedbørmengder utover høstparten.

Og hvor finner en slike ideelle forutsetninger «mellom bakkar og berg ut med havet»? Grovt sett er det vel bare i Solør-Odal og ellers på svært spredte forekomster en med brukbare odds kan dyrke poteter, etter at teknologien og den økonomiske utvikling har strupet inn mulighetene. En er selvsagt ennå med i de gamle og tradisjonsrike po-

tetdyringsområdene, men de har ikke lenger naturen og tida med seg. Totningene plukker stein og trønderne står til knes i leirsuppe. På Jæren og i andre husdyrområder har en ikke tid til å rote med potet når en skal satse for fullt på husdyr. Årsakene er forskjellige i ulike områder, men alle har det til felles at de sparker i samme retning, mot mindre potetareal. Så vi bør bry oss – med potet.

Markedskontoret og rådgivningstjenesten har for så vidt brydd seg i hele vinter, med potetkurser og potetdiskusjoner over hele landet, men responsen og interessen er ikke god nok. Folk satser ikke på potetdyrking av ideelle grunner. Det må også være en rimelig butikk. Og her bør jordbruksforhandlingene sørge for grønt lys. Grunnprisen på potet bør heves, og siden en forutsetter at produsentene må sørge for lagring av vinterforsyningen, bør prisutviklingen i sesongen sørge for at risiko og lagringskostnadene dekkes på ånstendig vis.

Det gjenstår ellers mange praktiske oppgaver som må løses før potetdyrkingen kan komme inn på et tryggere spor, men akkurat nå er de økonomiske forutsetninger avgjørende.

Importerte poteter - over bekken etter vatn?

— Vi kan vanskelig finne vekstar som utnytter våre vekstvilkår bedre enn poteten. Heile landet er aktuelt som dyrkingsområde og vi kan levere topp kvalitet. Det er eit minimumskrav at vi her i landet greier å dyrke det vi treng av poteter sjøl.

AV FINN HERADSTVEIT

Dette er statskonsulent Edvard Valberg sine ord. Som statleg potetmann er han betenkt over at potetarealet vårt er omlag halvert dei siste åra.

— Sist år importerte vi 100 000 tonn poteter. Det betyr at vi auke dyrkingsarealet vårt med omlag 50 000 daa. Underlege tal sett i lys av overproduksjon i tradisjonelle næringar, meiner Valberg.

Kva er årsakene?

— Sett i forhold til nødvendig arbeid — og kapitalinnsats er ikkje økonomien i potetdyrking god nok. Bonden vil som andre selje sin innsats der han for mest att og dermed fell ikkje valget på potet.

Krava til utstyr og lager har ført til stigande spesialisering og auka risiko. På denne måten blir så gardar luka bort. Spesialisert dyr-

king med moderne utstyr fører til skjerp krav til jord og klima. På dette alteret blir tyngre jordartar langs kysten, bratte gardar og distrikt utsett for nattefrost ofra.

Men også i gamle, solide potetbastionar går dyrkinga tilbake noko som tyder på at over heile fjøla vil vi velge driftsopplegg som krev lågare investeringar.

Ein verdifull vekst

Er ikkje dette eit døme på at importert vare blir rimelegare?

— På kort sikt er importlinja det enklaste og mest maklege. I diskusjonen må vi ikkje gløyme at ein vesentleg føresetnad for vår materielle velstand er at vi har eit jordbruk her i landet. Kva skulle så dette jordbruket produsere om det ikkje kan produsere potet?

Ved sida av gras er pott den einaste veksten vi med fordel kan dyrke over heile landet. Vi kan ikkje skulde på dårlege produktionsvilkår og det vil være ei falitterklæring å gi opp for å la importen overta.

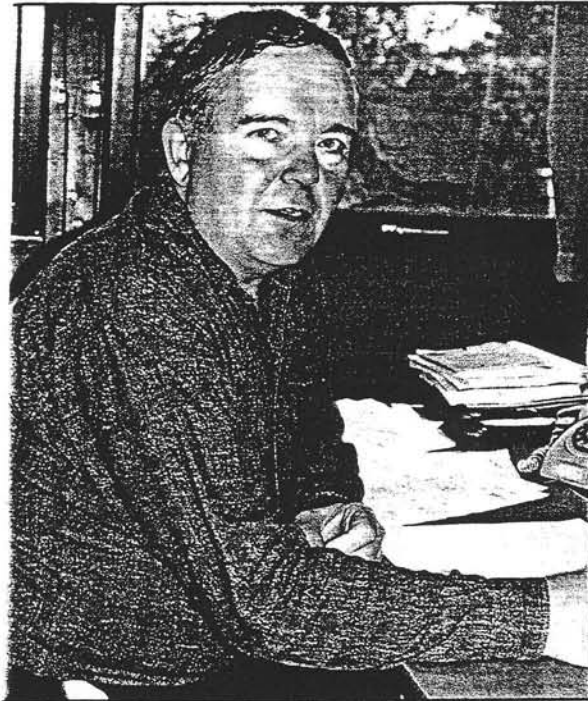
— Det er unødvendig å bruke valuta til potetimport og samstundes produsere meir av det vi alt har for mykje av. Vi må produsere det vi treng.

Valberg meiner at poteten skal dyrkast der den blir brukt. Dermed kjem også Nord-Norge og Vestlandet inn på potetkartet.

— Dette vil styrke utkantjordbruket, gi lågare fraktutgifter og styrke fagmiljøet, seier han.

— I denne diskusjonen kjem vi ikkje utanom at poteten er svært verdifull som skiftevekst i meir ein-sidig planteproduksjon, fortel Valberg vidare.

— Poteten gir betre utnytting og mindre skadeverknader av husdyrgjødsla i grovforområda. Andre stikkord er vekstskifte og fornying av eng.

Kva skal jordbruket vårt produsere dersom det ikkje kan produsere potet, spør statskonsulent i plantekultur Edvard Valberg.

Omfattande innsats må til Edvard Valberg ser i augene at her er det ikkje nok å sende ut potetmisjonarar, her må det sterkare lut til.

— På misjonsmarka vil vi møte motbør. Sempelthen fordi der vil vi møte bønder som har mislukkast. Dårleg økonomi i dyrkinga har pressa dei ut. Andre er lei av å drasse tunge potetsekker opp og ned gjennom trange kjellarhol. Nei, skal vi få utviklinga inn på eit spor som fører framover må vi skape betre føresetnader for dyrking og omsetting.

Kvar skal vi starte?

— Vi treng eit mål og en handlingsplan for framtidig potetproduksjon. I dette arbeidet må dyrkarar, brukarar, rådgjevarar, forskarar og marknads- og mediafolk komme saman. Partane i jordbruksforhandlingane må gis bakgrunn for ein økonomi i bedre balanse.

Omsetningsorganisasjonane må aktivt inn i arbeidet med å stimulere nasjonal og lokal produksjon. Vidare

må marknadsføringa justerast og tilpassast behovet hjå produsentar og konsumentar. Slik kan dyrkinga få det rette omfang og den beste geografiske fordeling.

Konsentrere dyrkinga til dei beste område

Produksjonen må leggjast til område som har gode jord- og klimamessige føresetnader for potetproduksjon, er Valberg si tru.

Korleis vil du gå fram?

— I område der potetproduksjonen har falt ut krev ei gjenreising langvarig innsats. Det er ingen vei utenom og rådgivingstenesta må gå i fremste rekke.

Dei må stimulere til interesse for poteten og skape aktive fagmiljø.

Vi kjem ikkje utanom nabosamarbeid om bygging og drift av lager. Samarbeid om maskiner vil og bli nødvendig. Den einskilde dyrkar må få nødvendig rådgiving for å bli dyktig nok, avsluttar Statens Fagteneste sin potetmisjonær, Edvard Valberg.

Spesialisert dyrking med krav om moderne utstyr har jaga mange bort frå potetdyrkinga.

«Husdyrfolk har ikke tid til å rote med poteter»

Potetunderskudd som tilsvarer 50 000 dekar

Av Odd Overskott

Det er en skam for norsk landbruk om det ikke i framtida klarer å produsere all den potet vi trenger, hevder statskonsulent, tidligere fylkesagronom i Nord-Trøndelag, Edvard Valberg. Potetarealet er halvert siden 1969, og det siste året måtte det importeres over 100 000 tonn poteter for å dekke behovet. Vi må 150 år bakover i tid for å finne tilsvarende lite potetareal som det vi har i dag, hevder han.

Dette er en ytterst bedrøvelig utvikling, skriver han i en sterk oppfordring om å satse mer på poteter, som er sendt ut gjennom Statens fagteneste for landbruket:

— Det er bedre fortjeneste, større makelighet og mindre risiko med en forenklet produksjon av overflodsprodukter, enn å dyrke det vi trenger av poteter. Vi har så mye annet å bruke tida til, sies det, vi kan ikke holde på å rote med poteter, skriver han bl.a.

Underskuddet av poteter representerer 50 000 dekar. Det setter alt snakk om overproduksjon i norsk landbruk i et noe underlig lys.

Den enkleste forklaringen på fenomenet er at det helt

enkelt ikke er økonomisk forvarlig å produsere poteter i Norge i dag. Analyser viser at det er tilfellet hos mange brukere. Men et fåtall av dyrkerne får endene til å møtes, og oppnår til og med tilfredstillende fortjeneste. De som gjør det best, høster fordeler av gunstige naturvilkår og at de holder et fagnivå i toppklasse.

De senere år er potetdyrking blitt sterkt rasjonalisert med tung teknologi, spesialutstyr og spesiallager. Etter hvert måtte dyrkingen bli en spesialitet for store arealer, på store bruksenheter, på lett jord, på slett jord, på steinfri jord, i flatt terreng, uten fare for nattefrost og med rimelige nedbørmengder om høsten.

Slike ideelle forhold finner man grovt sett bare i Solør — Odal og noen få steder ellers.

— De er ennå med i gamle og tradisjonsrike potetområder. Totningene plukker stein og trønderne står til knes i leirsuppe. På Jæren og andre husdyrområder har de ikke tid til å rote med poteter når de skal satse for fullt på husdyr, skriver Edvard Valberg.

Folk satser ikke på poteter av idealistiske grunner, mener han. Det må også være rimelig butikk. Der bør jordbruksforhandlingene nå sørge

Edvard Valberg

for grønt lys. Grunnprisen må heves, og dyrkerne må få en pris som dekker lagringskostnader og risiko på anstendig vis. Akkurat nå er det de økonomiske forutsetningene som er avgjørende, mener statskonsulenten.